

Utazás a föld alatti Budapesten

Régészeti ásatások a fővárosban

Kik éltek néhány ezer évvel ezelőtt a mai Csillaghegyen? Milyen volt a rómaiak katonavárosa Óbudán? Miről beszélnek a Hess András téri kolostor ősi kővei?

Ezekkel a kérdésekkel kerestük fel a Budapest különböző pontjain dolgozó régészeket.

Négyezer éves sírok

Pünkösdfürdőtől délre, a Vöröshadsereg útja mellett, a fürdőruhas nyaralók, s az elrobogó buszok közvetlen szomszédságában gyakorlott munkások és tapasztalatlan diákok ősi sírokat tesznek szabaddá. A legújabbban feltárt sír az itt elterülő — nemzetközi viszonylatban is számottevő — temető 251. sírja.

A kutatásokat 1960-ban kezdte meg a Budapesti Történeti Múzeum régészeti osztálya — leletmentés céljából. A kedvező földrajzi helyzet következtében ez a terület az őskortól kezdve lakott település volt. A temető sírjai részben a kora bronzkorból, részben a kora vaskorból származnak, az előbbieket csaknem négyezer évesek, az utóbbiak mintegy 900 évvel fiatalabbak.

Az egyik leletmentő munkás kis kaparójával óvatosan letisztítja a sírban levő csontokat, majd vattával beélt dobozba rakja.

Mi történik ezzel?

A csontokat antropológusok vizsgálják meg, akik fontos következtetéseket vonnak le az itt élt nép táplálkozására vonatkozóan. Egyébként az első — viszonylag kevés törzsből álló — nép, a mai Ibériai-félszigetről vándorolt ide.

A sírból most egy téglalap alakú, négy lyukkal ellátott, csiszolt kő kerül elő. Ez a kődarabka védte a harcosok csuklóját az új visszapatánno idegétől.

Az egyik érdekesebb lelet, amelyből a kora vaskori nép hitvilágáig szépen rekonstruálható, egy varázsló-sírja. A különböző, asztrális jelenségeket ábrázoló agyagtárgyak a csizma alakú csépegető edények — amelyekhez hasonlókat Krétában is találtak — kultikus célokat szolgáltak. Minden bizonnyal hittek a lélek-vándorlásban, erre mutat az az agyagból készült, tenyérral kifelé fordított kézfej, amelynek valószínűleg feladata lehetett a rossz lelkek elűzése.

Modern szálloda

Mátyás király főiskolájából

Meglepo kép fogad a Várnegyedben, a Hess András téren: a magas kőfallal körülvett telek inkább hasonlít szabadtéri raktárhoz, mint ásatási munkahelyhez. Amint Holl Imréné régész elmondta, nem is tévedtünk. Az itt heverő, hatalmas szalfák és gerendák az egyik építőipari vállalat tulajdonában vannak, a Fővárosi Tanács ugyanis valóban kiadta raktártelepnek ezt a területet. A mintegy négy méter mély árokból egy XIII. századi templomhoz tartozó kolostor fűtőkamrái kerülnek napvilágra. A kolostorban tartották 1254-ben Európa összes dominikánus káptalanjának kongresszusát, és ebben a kolostorban tartózkodott a XIV. század elején az a pápai követ, aki az Anjou-házból származó Károly Róbertet támogatta a trónharcokban. Minden valószínűség szerint a kolostor falai között alapított Mátyás főiskolát.

Sajnos, az ásatásokat szeptemberre be kell fejezni. A kiásott részeket betemetik, a tervek szerint erre a helyre ugyanis szállodát fognak építeni. Egészen bizonyos, hogy a további kutatások során felszínre kerülne a kolostor és templom összes alapfala, hiszen a szentély gótikus támpillére, valamint a templom egyik oldalfala bizonyítja: jó helyen folynak a kutatások. Ha a szállodához csak a templom oldalfalától délre eső épületet — a volt Illetményhivatalt — vennék igénybe, jelentős műemlékkel gazdagodhatnánk, az ásatások befejeztével egy romkertet lehetne berendezni, amely nagyszerűen be-

leillenék a Várnegyed történelmi atmoszférájába.

Árpád-házi ezüstpénn

Váratlanul egy árokból a laikusnak semmitmondó, értektelennek látszó, kopott érme kerül elő. A szakember azonban gyorsan megállapítja, hogy az Árpád-házi királyok idejéből származó ezüstpénzről van szó.

Két ásatást látogattunk meg a fővárosban. Ezek a kutatások az államtól jelentős anyagi áldozatot, a régészek-től pedig nagy kitartást, széles szakmai és kultúrtörténeti műveltséget követelnek. Am a ráfordítás nem hiábavaló, hiszen múltunk alaposabb megismerése jelenünket gazdagítja.

M. J.

Régészek vallatják Óbudát

a leendő toronyházak helyén

Avatatlann számára is látható az árok függőleges falának három csikja: a legfelső fémesen csillogó, sötét, szemcsés, széntartalmú réteg: ez a jelen. Alatta sárgás, puhanak tűnő, széles csík, ez már a középkor. Ez alatt, ahol most tartanak, már a római kor színtjét sejtik a kutatók. Óbudán vagyunk, pár lépéssnyire a Piac tértől, a Vörösvári út sarkán.

Óbudát rövidesen 43 szalalékban, ahogy hivatalosan mondják: szanalni fogják. A primitív, rossz, vagy semmilyen egészségügyi berendezéssel nem rendelkező házikókat lebontják, a lakókat átmeneti lakásokba helyezik. Toronyházak fognak itt épülni, beton-cölöpökön álló modern lakónegyed: Próbára már itt is áll két betoncölöp, hogy a talaj bizonyos tulajdonságait kipróbálja. De mielőtt ez a munka elkezdődik, a beruházási osztály figyelmeztetésére a műemlékvédelem akciójába lépett: amit lehet, még kimentenek a római kor emlékeiből, ha már az anyaföld megőrizte kétezer éven át.

A légiós garnizon területén

Óbudán vagyunk, az aquincumi katonaváros területén. Aquincumban valószínűleg a légionáriusok családja élt, ezért ott színesebbek, érdekesebbek a leletek. De itt is, a tulajdonképpeni garnizon területén, megvan a lehetőség arra, hogy épületmaradványok vagy használati tárgyak kerüljenek elő, melyek megismertetik velünk a római légionáriusok szokásait — még jobban, mint ahogy ezt tudásaink máris megtették.

Dr. Szilágyi Sándor tudományos kutató az árok egyik végében ül, akár egy hosszú hajó parancsnoki hídján. Minden apró tárgyat megnéz, és fáradságtalanul figyeli a munkameinet. Számára ugyanolyan élő az idősámításunk kezdete előtti század légióinak szivaja, mint most a piacról idehangzó autóbussz fékcsikorgás és emberi hangok moraja.

Megkérdelem tőle, mi történt azokkal a katonákkal, akik itt éltek egykor? Nem lehet, hogy némely óbudaiban utódjaikat tisztelhetjük?

— Nem nagyon hiszem — hangzik az óvatos válasz a szakszerűtlen kérdésre. — Amikor a huok átvették ennek a területnek a tulajdonjogát a rómaiaktól — mert hisz eleinte, békésen, szerződés útján vették át —, ezt a helyorséget áthelyezték a Rajna menti Acincensesbe. Itt nem maradt senki közülük. Csaladjuk is követte őket. Legalábbis semmi olyan jelet nem találtunk, ami azt mutatná, hogy valamelyikük lemaradt volna.

Egy kancsófüll vallatása

A tárgyak, melyek most, ebből az újonnan ásott kutatóárokból előkerültek, látszólag jelentéktelenek. A fiúk — van köztük gimnazista, híradós, egyetemi hallgató is — büszkén mutatják az aznapie eredményt. Néhány feketére égett kancsófüll részletet, egy mécsesaljnak látszó korszéletet, s egy opalosan irizáló üvegcserepéket.

— Ezek csak azt igazolják, hogy beleértünk a korszakba — mondja az egyik fiú beavatóttan. Ő egyébként már a Várban is ásott tavaly, talált is egy egész csontvázat, lókoponyával mellette, melyről megállapítást nyert, hogy törökkorabeli. Valami új érdekesség azonban mégiscsak előkerül már ebből az árokreszből is: csészedarab, melyen szem alakú relief látható. Ezt az apró kincset dr. Kaba Me-

linda, az egész ásatási akció vezetője magával vitte a műzeumba, hogy ott »vallassa« a mesterség szabályai szerint.

Ezt a vallatást szeretnénk meglesni. De előbb megelme gyünk a másik kutatóárokhöz is, a Kiscelli út sarkán. Itt Weller István doktor a parancsnok. Épp abban a történelmi pillanatban értünk oda — kísérőmmel, Pamuki Pállal, a tanács építési osztályáról —, amikor a fiatal asóbrigád a fizetését kapja. Libasorban vonulnak le a pénzosztáshoz, az árok melletti házikó pincéjébe, derékgig csőren, szájukban szivarral, amibe fizetés előtti utolsó vagyonukat fektették kollektívén — mint valami pajkos római ünnepség résztvevői.

— Igen, ilyen korúak voltak az akkori légionáriusok is — mondja Weller István —, csakhogy ők szegények általában többnyire csak 25 éves korig éltek.

A császár arcéle eltűnt

Azután a pince korbú fényében, mécses mellett megnézem az itt talált első leletet. Üvegcserepecske, szőlőlevél-relieffel, s egy érme, amelyen szárnyas Nike pajzsa támaszkodik. A császár arcéle a túlloldalon eltűnt az időben. A legbecesebb lelet itt is bekerült már a múzeumba: apró vakolatrészlet pompeii vörös festékreteg nyomokkal, melynek színe igazolja, hogy az ásók épület közelében járnak.

— Nem mindig van az embernek olyan szerencséje, mint amikor megtaláltuk a fürdőt a Lottó-ház pincéjében — mondja dr. Kaba Melinda vármezeumi irodájában. Ide tér vissza a régészno minden délután, mint egy méhecske, apró kincsekkel megrakodva. Úgy tud beszélni arról az egykori római fürdőhelyiségről, melyet »a sors kegyéből« ő talált meg (ahogy szerényen mondja), hogy az ember egyszerre egészen másként látja azt a helyiséget, melyben délelőtt már járt. Én nem láttam ott egyebet néhány oszlopfnél, egy különös alakú kőtektonónél, a furcsa beosztású szuterén helyiségben, a Lottó-ház alatt. Ám, amikor dr. Kaba Melinda elmondja, hogy éppen kábeltekettek és ő bebújt a lyukba, a kábel mellé és meglátott, vagy inkább kitapogatótt egy oszlopészletet, egyszerre számomra is izgalmas kalanddá válik ez a barlang, s a régészno szavai felélesztik a sebesült katonákat, akik ott gyógyították fáradt tagjaikat. Tud a forrásvízről, amit a hegyekből vezettek ide, s amely valószínűleg gyógyhatású is volt.

Elmondja, milyen előzékenységgel tervezték át a Lottó-épületet »menet közben«, mialatt a kutatók folyt. Betonpillérekkel támasztották alá a házat, hogy a fürdő rekonstruálható legyen, s előbb-utóbb talán múzeummá váljon.

Beszélgésünk végén meglátom a kis csésze-részletet is. Nemcsak a szem relief látható rajta, hanem egy picit hajlott orroccka kezdete is. — Arcos urna — mondja a régészno, amelyben nem voltak feltétlenül hamvak, csak éppen az ilyen alakú tárgyat urnának nevezik, lehet, hogy játékszer volt, lehet, hogy egy gyereksír tartozéka, mindenesetre elég ritka lelet, ez az apró, sötét-szürke kerámia töredék...

A nyomozás folyik.

F. A.